

KERESZTÉNY MAGVETŐ.

XXX. évf.

Julius—Augustus. 1895

4-ik füzet.

Petőfi vallásos eszméi.

Plató, az ó-kor legnagyobb bölcese a költőt könnyű, szárnyas és szent lénynek nevezte, a kit megszenteltek az istenek. Az ő kitünő költeményeik nem emberek találmányai, hanem istenek ajándékai; azért nem is lehet senki kitünő költő, ha csak isteni ihletés el nem ragadja. (Plato. De republ. Lib. 2.)

Cicero szerint: „A nagy és a tudós férfiktól úgy tudjuk, hogy a többi dolog tanulmány, szabály, oktatáson alapszik; a költőt pedig a természet teszi nagygyá, lelki ereje által emelkedik magasra s mintegy isteni szellem ihleti. Maga Ennius jogosan illeti a szent czímmel a költőket, mert mintegy isteni ajándék gyanánt adatnak az emberiségnek. Legyen tehát emberséges bírák! szent előttetek a költő neve, melyet még az okatlan nép sem sértett meg soha!

Sziclák, sivatagok visszhangozzák a szavat, a dalra a legiszonyubb állatok is megállapodnak és meghunyászkodnak; csak mi ne induljunk meg a költő szavára, a kik nemes tanulmányokkal foglalkozunk? Homerost a Colophoniak polgártársuknak mondják, a Chiosiak sajátjoknak nevezik, a Salamisiak hasonló igénynyel lépnek fel mellette, a Smyrniaiak honfitársuknak tartják s emlékére szobrot is emeltek; ezeken kívül még sokan vetélkednek és vitatkoznak Homeros dicsőségeért.¹⁾

Hadd idézzem egyik nagy költőnk felfogását is a költőkről:

„Jár a költő, mint Illyés tűz-szekérben,
Fent, fent... honnan mindenki más leszédül!
Repültjében aláesik palástja,
S mosoly köny lesz, — jóslat szól énekéből.
Legyen a föld, kincs, fény tiétek! ő nem
Lehetne boldog s gazdagabb vele!
Nélküle bus a föld, szegény az élet...
Szenteltessék meg tőletek neve!”

(Tompa M. „Lant és Korona“ czimű versében.)

¹⁾ Cicero: Pro A. Licinio Archia Poeta orat. Caput. VIII.

Gyulai Pál szerint a költészet az emberiség közkincese. Petőfi szerint lángoszlop a költő, hogy a népet vezesse Kánaán felé. Vagy az istenség szent levele, melybe örök igazságait írja meg, s aztán kegyelméből leküldi a gyarló emberekhez. (A magyar politikusokban. 358. l.)

A nagy költő a nemzetek legnagyobb vagyona. Vajjon meg lehetne-e pénzben becsülni Petőfi szellemi termékeit s volna-e a világon kincs, a miért a magyar nemzet odaadná Vörösmarty Szózatát?

A költők az igazság apostolai, a népek vezérei, tanítói.

A nagyszerű épületeknek az alapja is nagy és mélyen le van ásva a föld színétől. A nagy és nemes életű emberek tettei is mélyen gyökereznek szivük belsejében.

Nagy író nem lehet senki nagy hit nélkül. Olyan szépen mondja Renan E. »Az ember jobb pillanataiban a legvallásosabb. Ez akkor van, a mikor jó, a mikor látja, hogy az erény összhangzik az örök renddel, a mikor a dolgokat érdektelenül szemléli, a mikor a halált képtelennek találja. Hogyan ne lehessen feltenni, hogy az ily pillanatok azok, melyekben az ember látja a jobbat? Az ember akkor van leginkább az igazságban, a mikor legvallásosabb. Ha az ember jó, onnan van mindedekek felett, hogy ő vallásos«.1)

Nagy íróink életét, műveit figyelemmel olvasva átlátjuk, hogy az az erő, a mely őket a nagyszerű művek létrehozására ösztönzi, az isteni ihletés. Műveikből, verseikből saját lelküket, életüket, jellemüket ismerhetjük meg.

A költők eszméket szolgálnak, eszmékért élnek, ők az emberiség haladásának, a nemzetek boldogításának a zászlóvivői. S az emberiség eme szellemóriásai kebelükbe hordozták a vallásos eszméket.

A magyar nemzet a vallásos eszmék iránt mindig fogékony volt. Legkiválóbb képviselői a magyar nemzeti szellemnek bizonyosságot tesznek hitükről magasztos műveikben.

Ezt látjuk Petőfi költészetében is

A világegyetem létrehozója, minden dolog kezdete és vége, a legvégső okozatnak az oka, az öntudatos erő, a főbölcsesség, a legnagyobb szeretet az, a kit mi Istenünknek, a Jézus által mennyei Atyánknak nevezünk.

Az Istenség eszméje kimagyarázhatatlan, de jelenléte érezhető a természetben, az ember kebelében.

1) Ker. Magv. XXVIII. é. f. 42. l.

Az ember egyéni hite és az a hit, a melyben neveltetett, ritkán egyeznek meg egymással. Petőfi, e kiváló nagy szellem, művében is érzik nehány helyen a katekizmus hatása. De azért egyéni hite tisztán kimutatható művei alapján.

Az Istent egyetlen egynek hitte és érezte.

Egy napja van csak az égnek

Egy holdja van csak az éjnek

Egy isten van a világon

(Ha szavaid megfontolom. 271 l.⁴⁾

Hát hiszen vártunk is egyre keservesen

Meg is tette volna hiszem az egy istent.

(János vitéz 17. l.)

Egy Isten őrzi a magyar nemzetet.

(A magyarok istene 383. l.)

Ezzel szemben csak a „Fekete piros dal“ czimű versébe nevezi háromnak az Istent. Mintha mind a három Isten nem gondolna mással csak mi velünk. (390. l.) Azonban e mellett az utóbbi mellett a három első idézet hathatósan meggyőző, hogy az ő egyéni hite az Istent egyetlen egynek hitte, mint a napot az égen, a holdat az éjben.

Az ő istensége a szabadság. (Csárda romjai. 238 l. és A szabadsághoz 382. l.) vagy tűzoszlop, a ki a magyar nemzetet átvezeti az ellenségen. (Vesztett csaták 419. l.)

Az ő szemében az egy Isten személyes lény.

Kinek valója fény,

Kinek szeméből minden szikra egy nap

Mint földek s holdak forganak körül.

(Apostol 79. l.)

Ez a felfogás megegyezik a deus (isten) név gyökérszavának a jelentésével, a mely a szankszritban fényt, világosságot jelent.

Legtöbb nép kezdetben a napot imádta isten gyanánt, a fénylő eget, a világosságot.

Szerinte az isten ezerszemű (Apostol 83. l.) a mivel az ő mindentudóságát akarja kifejezni.

Az Isten is haragszik, de nem sokáig, mosolyog és mosolya a szívárvány. (Erdei lak. 208. l.) A sok bánat után jutalmat ad. (K. Vilmoshoz 123. l.)

Az Isten, a ki mindent lát, a kinek mosolya a szívárvány, hom-

⁴⁾ Az idézéseknél Petőfi összes költ. második népies kiadását 1891. Budapest, használtuk. Idézzük a vers czimét és a könyv lapszámát.

loka az alföld rózsája, (Petőfi vegyes művei. III. köt. 55. l.) örökös az igazság felett. (Bolond Istók 68. l.)

Az ő utai végére mehetetlenek.

„Az isten tudja mit cselekszik
Magas tervébe nem lát a vak ember
S kérdőre vonnunk őtet nem szabad
Ráküld a tengerre engem
Lelkembe tette az iránytűt:
A merre az vezet, megyek.“

(Apostol 78. l.)

E soraiból az is kitűnik, hogy az ember lelkében levő isteni szikra vagy szent lélek az, ami az embert a szépre, a jóra, az igazra nemesre ihleti

Szerinte is a szent lélek nem valamely személyes lény, hanem az emberben levő nemes érzet, a mely mindenkinek javát akarja s minden emberi lény boldogságán munkál.

Az istenség munkája a nagy világ.

„Imádlak Isten, most tudom, ki vagy
Sokszor hallottam és sokszor kimondtam,
De nem értettem nevedet.
A nagy természet magyarázta meg
Hatalmadat, jóságodat...
Dicsérettel, dicsérettel örökre!
Imádlak Isten! Most tudom ki vagy.“

(Apostol 91. l.)

A nagy természet rámutat szerzőjének végtelenségére, jóságára. A költő szeme is meglátja Istent a nagy természetben, máskor meg keresi s miután ott nem találta meg, habár megbámulta a nagy természetet

... „Hol keressem
A nagy mestert, ki mindezt alkotá?
Oh hol vagy isten? Hadd keresselek föl
Hadd térdeljek le, hadd imádjalak!“

Miután sehol meg nem találta, habár elméje bejárta minden vidékét a böselkedésnek, végre megtalálja a lány szívében, a ki őt megszerette. (Válasz kedvesem levelére 313. l.) Kétségtelen, hogy minden bizonyíték között, a mely az istenség bebizonyítására fölhozható, a legmeggyőzőbb bizonyíték a szellem létezéséből merített bizonyíték. S ez leginkább szembetűnő, mikor két lélek egymás javán, boldogságán, örömen, békéjén munkálkodik. Erre nem emelkedhetik más, csak az öntudattal bíró lény, az ember, a kiből az istenség szikrája lakozik.

Legszentebbnek tartja az isten nevét.

(A honvéd 429 l.)

Minden nagyságnak alapja a hit egy magasabb, felsőbb lényben. Minden nagy lélek látja, érzi az Istent, a ki őt nagy tettek véghezvitelére buzdítja.

»Én átvonultában láttam az Istent és hátulról, mint Mózes — kiált Linne — láttam őt s bámulat, csodálattól megnémultam. Én lépteiből néhány nyomot tudtam felfedezni a teremtés műveiben; és műveiben még a legcsekélyebbekben, még azokban is, melyek semminek sem látszanak, oh mily erő, mily bölcsesség, mily kimagyarázhatlan tökély van!«¹⁾

Petőfi, a kire az istenség oly pazarul szórta szellemi kincseit, pazarul, mint Shakespeare-re, a kit annyira bámult és istenített, a mint kimutattam, nagy tisztelettel és bámulattal viseltetett az istenség iránt.

Nem sülyed az emberiség (253. l.) című versében mégis azt mondja, hogy a gonosz emberiség zabolázására találták ki az eget, isteneket, poklot és ördögöket. Ilyent ez a nagy költő is csak egy elkeseredett perczben irhatott. De ez az eszme nem új és már a sophisták hirdették azt a fölforgató tant, hogy a vallás a törvényhozók találmánya. Kritias egyik verse így szól: Volt idő, midőn az emberi élet, a vadállathoz hasonlóan, törvények nélkül szükölködött s az erőszaknak volt alávetve. A jókat még nem jutalmazta a becsület és fenytések még nem ijesztették a rosszakat. Majd törvényeket alkottak az emberek, hogy az igazság érvényre jusson, az igazságtalanság pedig megbűnhődjék; és azóta büntetés követi a bűnt. De mivel az emberek titokban követtek el oly cselekedeteket, minőket a törvény tiltott, akadt egy ügyes és okos ember, ki a romlott halandók elrémitésére az istenséget eszelte ki... hazugság alá rejtve az igazságot... Így történt, hogy egy okos ember el tudta hitetni az emberekkel, hogy léteznek istenek.²⁾

A történelem tanítása szerént minden népnek volt vallása. A biblia szavaival élve, csak a bolond mondja szívében, hogy nincs Isten.

A Krisztusról szóló nézete megegyezik az evangelikus egyház tanításával. Egyik versében segítségül hívja a Jézust. (A táblalabiró 118. l.) a másokban istenembernek tartja. (Megteremtéd lelkem új

¹⁾ Nicolas Ágoston „A ker. bölcsészet tanulmányozása.“ Ford. Majer K. Pest, 1870. 84. l.)

²⁾ Paul Janet „A politikai tud. története“, ford. Lőrincz Béla, Budapest. 1891. 113. l.)

világát 228. l.) Szüleinek megígéri, hogy aranysegélyzetű imádságos könyvet veszen számukra, ha gazdag lesz, a melybe Krisztus urunk képe lesz metszve. (Szülőimhez 182. l.)

Azt a nagy igazságot is kimondja, hogy minden megváltó sorsa megfeszítettés. (Apostol 169 l.)

„Kereszt jutalma a fáradságoknak
Mindenfelé keresztet osztogatnak.
Aranykeresztet tűznek a fejedelmek
Jobbágyaik mellére; a földművesnek
Oszt a természet buzakereszteket;
Fakereszt illet, megváltók, titeket!“

(Kereszt. 256. l.)

Itt azt fejezi ki, a mit már Plátó megmondott és a történelem igazol, hogy a ki jó akar lenni a rosszak között, bizonyos lehet benne, hogy áldozatuk lesz.¹⁾

A szent lélekről, vagyis az emberi lélekről felfogása magasztos, szép. A szent lelket nem tartja a szent háromság egyik személyének, annál kevésbé istennek, azt elismeri, hogy a szellem örök (Vajda Hunyadon 424. l.) s az ember lelke a fiában él. (Fiam születésére 419. l.) Egy versében azt mondja, hogy a költőnek szükséges, hogy lelke legyen. (Egy kritikushoz 455. l.)

A materialisták szerint a lélek az anyag működése s a test elenyésztevel a lélek működése is megszűnik.

Ha ez igaz lenne, akkor a nagy szellemek, nagy lelkek működése, műveik, melyekre szellemük bélyegét ráleheltek, nem hatnának senkire.

Petőfi a test és lélek közti kapcsolatra csak rá mutat s kérdi,

Szeretője-e vajon a testnek a lélek?
S mint szeretőkhez illik, együtt enyésznek?
Vagy a lélek a testnek csak barátja?
S úgy tesz mint rendesen a barát:
Elhordja magát,
Midőn amazt pusztulni látja?

(Szeretője-e 254. l.)

A nagy lelkeket az isteni gondviselés az égből küldötte e földre, hogy itt éreleljék az emberiséget nagy czélja felé, mely nem más, mint a boldogság. (Apostol 92. l.)

S a nagy lelkek sajátja, hogy őket a világ nem érti meg. (Kik a föld alacsony porából 254. l.)

¹⁾ Paul J. A pol. tud. tört. 5 l.

Ez a nagy szellem, a kinek élete is volt olyan szép, mint a milyen szépek versei, a bűnt rémségesnek mondja. (Apostol 38. l.)

A bűnt biborban látja álmaiban, a kinek tiprott erény lábai zsámolya (Álmaim 242. l.)

S felveti a nagy kérdést, hogy :

„Ki fogja vajon megfejteni

E rejtélyt:

Az emberiségnek könnyei

Lemoshatnák-e az emberiségnek szennyét? “

(Ki fogja vajon megfejteni 254. l.)

Egy elkeseredett perczében azt dalolja :

„Láttam a jónak örökös bukását

S a rossznak örök diadalmaít. “

(Mért vagyok én még a világon 248. l.)

De még is határtalan reménye, hogy két nemzet lesz a föld, a jók s a rosszak nemzete. Egymással szembe állanak s győzni fog a jó, a mely a földön mindig vesztett. Ekkor a menny a földre fog költözni s az élet örök idvesség lesz. (Az ítélet 312. l.)

A jóságot pedig, mely a bűnnek ellentéte, a lélek virágának nevezi. (Az árva leány 302. l.)

Legtöbbet foglalkozik a jövő élet, a feltámadás, a halhatatlanság eszméjével. — Ő, a ki életében elhintette a halhatatlanság magvait s műveivel biztosította magának az örökéletet, határozottan kifejzi „Jövendölés“ czimű versében, hogy :

„Takarjon bár a szemfödél:

Dicső neve költő fiadnak,

Anyám, soká, örökkön él. “

A költőt, ha kora nem is érti meg, világosabban látó századok föltámadását meg fogják ünnepelni. (Egressy Gáborhoz. 171. l.)

Lelkét olyannak tartja, mint Ilyés próféta, a mely a mennybe száll a dicsőség lángszekerén. (Arczképpemmel 235. l.)

Az istenországát a Jézus példázatai szerint az emberi szivben kell keresnünk. Itt van az alapja, itt fejlődik, itt növekedik hatalmassá, nagygyá, mint egy élőfa, ha minden rossz indulatot kiirtunk belőle.

A héber mondák és a héber próféták tanításai alapján kifejlődött a külső mennyországról szóló keresztény felfogás a jövő életről.

Valóban nagyon sok érv szól a mellett, hogy lenni kell egy szebb, dicsőbb életnek.

Petőfi lángszelleme is a mennyország eszméjével sokat foglalkozott.

Kérdi, hogy vajon van-e ott élet (Apostol 38. l.) Van-e élet a halál után. (Dinom-dánom.)

Találkozik a mennyben azzal a lélekkel az ember, a kit e földön szeretett? (Hová levél 191 l. és Mulatság közben 201. l.)

Vajon hol lehet az a más világ? (Szép napkeletnek 347. l.)

A más világot sötétnek tartja. (Az év végén 420 l.)

A mennyországot fenn képzei ő is a csillagokon. (A csillagos ég 335. l. és Tündérialom 47. l.)

Olyan messze van az ég, (menny) hogy onnan porszemnek látszik a nagy földteke. (Salgó 35. l.)

Máskor a mennyországot kedvesi szemében találja fel. (A varró leány 208. l.) De ez a mondása inkább egy költői kép (hyperbole.)

A mennyországról való hitét leghathatósabban hirdeti „E gazdag ur“ című verse; melyben elmondja hogy a gazdag a szegényt most lenézi, a mennyben megfordítva lesz, a szegény néz le a magasból, a mennyből, a mikor a gazdag a pokolban lesz.

Egészen a Jézus példázata a gazdagról és Lázárról.

Lehetetlennek tartja, hogy a halál után a jók és a rosszak, Sokrates és az ő lóhéra egy helyre mentek volna. (Az ember ugyan hová lesz 254. l.)

A lélekvándorlást is hirdeti egyik költeményében.

„Halhatatlan a lélek, hiszem,
De más világba nem megy át,
Csak itt lenn a földön marad
A földön él és vándorol,
Többek közt én emlékezem,
Rómában Cassius valék,
Helvecziában Tell Vilmos,
Párisban Desmoulin Kamill....
Itt is leszek tán valami“

(Halhatatlan a lélek 278 l.)

Alig néhány helyen a poklot is emlegeti s arról azt hirdeti, hogy a pokol lenn van a föld belsejében, honnan a szellem égbe száll, ha büntetését átszenvedé. (Tündérialom 46. l. E gazdag ur 256. l. Bányában 306. l.) Egészen katolikus dogma.

Az utolsó itéletet is hirdeti, mikor a megholtakat a trombitászó kelti fel (János vitéz 10. l.) s égni fog az isten világa. (Szécsi Mária 73. l.) (Apostol 105. l.) A ki rosszat teszen, azt az isten megszámlaltatja. (Panyó Panni 317. l. és Nincs jogom, hogy... 231 l.)

Az ítéletkor a jó és a rossz összekapnak s győzni fog a jó s mennyország lesz a földön. (Az ítélet 312. l.)

Istentagadásnak tartja a kétségbeesést, az öngyilkosságot:

„Mert van a világnak atyja,
Van egy hű gondviselője
Minden ember megláthatja
A ki el nem fordul tőle.“

(Bolond Istók 66. l.)

A halált áldásnak tartja, a hol elfeledjük, hogy szenvedtünk ezen a földön. (Bolond Istók. 66. l.) Máskor meg egy nagy kérdésjelnek, a mire senki sem tudott megfelelni. (Dinom-dánom 132. l.) De habár béke van a sirban, még is többet ér a halálnál az élet, mert az életben öröm is van. (Hattyudalféle 161. l.)

Az az ohaja, hogy halála után égessék el a szivét, mintsem olyan sziv porával vegyüljön össze, a kit magasabb indulat sohasem hevített föl. (Szivem 340. l.)

És itt a hullaégetésről mondja el pár sorban nézetét, a mi még későre fog megvalósulni, mert az emberiség nehezen halad az egyetemes művelődés országa felé. A régi megcsontosodott szokásait, nézeteit, hitét nehezen hagyja el

Ha az Isten igazságos, úgy egyik embert úgy szereti, mint a másikat, mert mindenkit egyformának teremtett és nincs joga egyiknek verni a másikat. (Apostol 89 l.)

Az ember, a kit Isten saját képére teremtett s a kinek emberi méltóságára kellene, hogy emelkedjék, a kinek a napba kéne néznie, a porba néz és a csuszás-mászást tanulja el a föld férgeitől, csak a nagy lelkek küzdenek a szabadságért s a nagy lelkek nem hajolnak meg soha (Apostol 92—93. l.)

Kimondja a valódi Krisztusi elvet, hogy közülünk senki sem élhet önmagának, hogy az ember annyiban ember, a mennyiben mások javán, boldogságán munkál, fáradoz.

„Nyugodjál meg sorsodban jó fiu,
Viseld békén a r'deg életet
Tégy másokat boldoggá, ha lehet,
S maradj magad boldog-alan.
Légy föld, a mely gabnát terem,
Hogy mások learassák;
Légy lámpa, mely míg másoknak világít,
Tulajdon életét fogyasztja el.“

(Apostol 94. l.)

Az ember vagy nyalja a más talpát, vagy a magáét mással

nyalatja. (A világ és én 201 l.) A világon annyi a gazember, hogy fa sincs annyi, a mire a gazembereket felköthetnék. Ha minden gazember esőcsepp lenne, negyven nap és negyven éjjel folytonosan hullhatna a gazember-esőcseppből az eső. (Hogy van, hogy azt a sok gazembert 240. l.)

Máskor ismét kérdi, hogy az emberiség fején hány hajsza van és hány gonoszság szívében? (Hány csepp van 253. l.)

A föld végre kihül, mert a beletemetett jéghideg szívek megfagyasztják. (Mivé lesz a föld? 254. l.)

Vajjon az emberiség könnyei lemoshatnák-e az emberiségnek szennyjét? (Ki fogja megfejteni 254 l.)

Máskor meg azt éneklí az emberről, hogy nincsen szíve, csak zsebe s ha ez nincs tele, rut a világ az ember előtt. (Világgyűlölet 263. l.)

Felemlitem még, hogy képeit, hasonlatait sokszor veszi a bibliából.

A mint kimutatni igyekeztem, Petőfi, a magyar költők legnagyobbika, vallásos érzéstől volt áthatva. E nélkül nagy költő nem is lehet senki.

Az emberről való sötét nézetét enyhíti a nagy lelkekről való ma gasztos felfogása.

Az ember kiváló jellemvonásait tünteti elénk a lángszellem élete, költészete, munkája és működése.

A magyar faj erénye és hibái felismerhetők nagy költőink műveiből. Legnagyobb szellemeink egyike, a magyar faj büszkesége Petőfi Sándor.

A fenn elmondottakból kitűnik, hogy a legnagyobb eszmékről, melyeket a vallás hint az emberek kebelébe, Petőfi miként gondolkozott. Korunkban, midőn a liberális eszmék terjedésével sokan magát a vallást látják megtámadva, minden esetre nem hálátlan dolog kimutatnunk, hogy a nagy emberek műveiben is a vallásos eszmék, mint fényes aranyfonal, miként vonulnak át s a nagy szellem műveinek értékét miként tesszik ragyogóvá.

Petőfi műveiben a legszebb gyöngyök azok, a melyeket Istenről, az emberi lélekről, a megváltókról, az erényről mond. A vallásosság legszebb jellemvonása az egyes embernek, a nemzetnek és alapja a költészetnek. Minden nemzet irodalmában a vallásos költészet megelőzte a világi költészetet, De a vallást a költészetből kiirtani soha sem lehetett és nem is lehet ez czélja a költészetnek soha. Hisz czélja mind a kettőnek ugyanaz, a szép megkedveltetése,

csak hogy a vallás ennél is tovább megy, a jót és az igazat is czélja a szép mellett megszerettetni és gyakoroltatni.

A költő nevének fényt ad, mint az egyes embernek erőt, a vallásos hit.

A nagy elme magasztos eszmék hatása alatt hat, alkot, gyarapít. Petőfi költészetét is a vallásos eszmék áthatották, mint a tavaszi napfény áthatja a bérczeket, völgyeket és halmokat.

Az egyes ember hittet, vallásossággal nagy dolgokat kivihet, de a nemzetek felvirágzásának is a vallásosság az alapja.

A költészetnek pedig feltétele a vallásosság. Ez a szárny, mely a költőt a magasztos eszmék birodalmába röpteti. A magyar nemzet legvilágibb költője magasztos műveit is a legszebb vallásos eszmék hatják át.

DÉZSI MIHÁLY.

Buddha és Jézus.

Mi az ember főczélja? ez a kérdés mindig foglalkoztatta az embereket. Mi a *legfőbb jó?* (summum bonum, το καλον.) Mi az emberre nézve jó, tökéletes és szép? Jézus így tette föl e kérdést: „Mi az Istennek első parancsolata?” Föltevén, hogy az ember az istenségnek legteljesebb kifolyása, legszebb képe s így a tökéletes szeretetnek, hitnek, ismeretnek és hatalomnak gyermeke, Jézus így fejezte ki a το καλον-t: Rendeltetésed, lételed czélja: szeretni, hinni, törekedni és közeledni az Istenhez, az egyedül tökéletes lényhez; inkább és inkább osztozni örömeiben, dicsőségében és bölcsességében. Nem csak egy, de három tanu — Máté, Márk, Lukács — biztosít, hogy Jézus így fejezte ki a summum bonumot, hozzátevén, hogy Isten a legszentebb és legfelségesebb lény. Térj hozzá, oh Izrael, teljes sziveddel (szeretet és öröm), teljes lelkeddel (hit és remény), teljes elmédvel (értelem és gondolat), és teljes erőddel (munka és hatalom). Ez az első tennivaló az emberre nézve a Jézus szerint. Azonosítsa magát az örök szerető, legszentebb, legbölcsőbb és mindenható lényvel, azaz legyen őszintén szerető, hívő, gondolkozó és munkás, s embertársait is igyekezzék ide emelni. „Ez az első parancsolat. Ennél nagyobb egy sincsen.“ Így igazság, példás élet, egyenesség, tisztesség, folytonos haladás a tökéletesség felé, embert emberhez, s mindnyájunkat Istenhez kötve igaz rokonsággal — ez volt és ez a Jézus vallása. Ennek ellentéte, a mi ellen ő küzdött — a „bűn“. Szerinte a *summum malum* (a legfőbb rossz) ez igazságnak ellentállásban áll. A *damnum* (vesztés, kárvallás) annyi, mint az ember visszafelé fejlődése a folytonos haladás helyett. Az emberre nézve sincsen más törvény, mint hogy minden élet növekedés. Isten mindent azért teremtett, hogy növekedjék; de mindenek fölött leginkább azért teremtette az embert. De ha ő akar — igen, ha akar — megállhat a növekedésben, sőt visszafelé is fejlődhetik. Haszon vagy vesztés. Tehetségeinek elhanyagolása vagy az azokkal való visszaélés által könnyen eltérhet a naponkénti tökéletesedés útjáról és elveszítheti a szeretetnek, örömeinek és hitnek igazi erejét.